

Nr 150

Av herr Nilsson i Gävle m. fl., *angående bostadspolitiken.*

(Lika lydande med motion nr 118 i Första kammaren)

Att *bygga bort* bostadsbristen måste alltså vara riktpunkten för statsmakternas bostadsbyggnadspolitik. Även om denna målsättning i dag synbart kan verka orealistisk ges det ingen annan lösning. Varje försök att medelst s. k. fri hyressättning trissa upp boendekostnaderna ytterligare och på så sätt minska bostadsefterfrågan måste vi med skärpa vända oss emot. Hyresregleringslagen måste sålunda vara kvar på alla de orter där bostadsbrist råder. Verkligheten ger också vid handen att den forcering som präglar besluten att avskaffa hyresregleringslagen leder till hyreshöjningar. En större varsamhet och säkrare bedömningar om hyresläget på respektive orter bör enligt vår mening prägla besluten om denna lags avskaffande. De kommunala myndigheternas uttalade önskemål liksom hyresgäströrelsens synpunkter på hithörande spörsmål bör sålunda få vara avgörande vid beslutens fattande. Denna princip borde få vara gällande så länge övergångslagen och besittningsskyddslagen inte kan sägas ge samma skydd för hyresgästerna som nu gällande hyresregleringslag. I avvaktan på en ny hyreslagstiftning finner vi det påkallat att dämpa takten i statens hyresråds och regeringens åtgärder beträffande hyresregleringslagens avskaffande. Vi vill emellertid starkt understryka betydelsen av att denna krislag snarast ersättes med en ny hyreslagstiftning, som tryggar de boendes krav på såväl låg hyra som ett rättvist besittningsskydd.

Så länge en omfattande bostadsbrist råder måste bostadsbyggandet erhålla prioritet framför annan bebyggelse. Denna grundsyn för bostadsbyggandet innebär icke att vi ställer oss negativa till industriens byggbehov. Tvärtom delar vi den uppfattningen att i botten för ett omfattande demokratiskt reformarbete måste ligga en utbyggnad av de industriella resurserna som säkerställer en kontinuerlig ökning av nationaltillgångarna. Detta är också en av förutsättningarna för ett ökat bostadsbyggande. Emellertid har erfarenheten visat att inte alla industriinvesteringar står i överensstämmelse med samhällsintresset. En sträng avvägning vid bedömningarna av ökade industriinvesteringar är därför lika nödvändig och ofrånkomlig som när det gäller att avväga bostadsbyggandets omfattning. Denna inställning finner vi vara välgrundad även när det gäller utbyggnad av övriga delar av näringslivet — handel, administration, serviceanläggningar av olika slag. Vid en be-

dömning av bostadsbyggandets omfattning och fördelningen av tillgängliga resurser finner vi att, trots regeringens och riksdagens beslut och rekommendationer, tillgångarna i alltför stor utsträckning togs i anspråk för byggandet av varuhus, bankpalats, bensinstationer och lyxvillabebyggelse. En ytterligare åtstramning i dessa avseenden skulle enligt vår uppfattning möjliggöra ett ökat bostadsbyggande.

En vidgad bostadsproduktion, d. v. s. en på lång sikt ständigt stegrad produktion av bostäder, är ofrånkomlig. Inrikesministern har också på regeringens vägnar uttalat behovet av minst en miljon nya bostäder fram till 1970. Om denna målsättning skall kunna nås, krävs kraftig ökning av den årliga produktionen. Redan föreligger en stark eftersläpning, vilken ytterligare accentueras genom regeringens förslag om att för innevarande år endast bygga 88 000 lägenheter.

Betydelsen av att bostadsförsörjningen icke får äventyras på grund av konjunkturväxlingar kan inte nog understrykas. Det faktum att det var möjligt att öka bostadsbyggandet från 1963 till 1964 med ca 9 procent bevisar att det finns reella resurser för ett byggande på högre nivå. Att för innevarande år minska stegringstakten till 1 à 2 procent bevisar bara en sak: att bostadsbyggandet alltjämt får fungera som dragspel i en skiftande konjunktur. Inrikesministern säger själv att om en överansträngning av resurserna skall kunna undvikas, måste man räkna med en avsaktning i bostadsinvesteringarnas ökningstakt. Regeringens antaganden om den samhällsekonomiska utvecklingen ger enligt vårt sätt att se inte anledning till en så pass låg stegringstakt som 1 à 2 procent. Särskilt som denna låga stegringstakt i bostadsbyggandet helt slår undan grundvalarna för regeringens tidigare utsagda målsättning om en miljon nya lägenheter fram till 1970. Vidare ger ett frångående av denna målsättning medborgarna den uppfattningen, att regeringens deklARATIONER om att bygga bort bostadsbristen icke är allvarligt menade. Bostadsstyrelsens förslag om 95 000 lägenheter synes oss vara en fullt realistisk minimiplan för innevarande års bostadsproduktion. Om de reella resurserna så medger, bör en ytterligare höjning eftersträvas. Det bör därvid erinras om att även vid en produktion av denna storlek och vid en fortsatt femprocentig årlig stegring av bostadsbyggandet målsättningen -- en miljon lägenheter -- icke nås fram till 1970. Även om vi sålunda kan acceptera en viss saxning av de årliga minimimålsättningarna, d. v. s. ena året en mindre stegring och det andra året en högre stegring, finner vi den av regeringen föreslagna stegringstakten för innevarande år vara alltför snålt tilltagen för att med en rimlig förskjutning av målsättningen nå en miljon lägenheter inom angiven tidsram. Vi kommer därför att föreslå en uppskrivning av lånemedelsramarna för innevarande år att omfatta 95 000 lägenheter såsom ett garanterat minimiprogram och med en ytterligare ökning om resurserna så medger. Beträffande lånebeloppens storlek för lägenheter i flerfamiljshus och småhus ansluter vi oss till de i statsverkspropositionen bil. 13 s. 228 gjorda beräkningarna, liksom antagandet av att 6 000 lägenhe-

ter kommer att uppföras utan statliga lån. Med samma motivering för en ökning av stegringstakten i bostadsbyggandet som vi anfört för innevarande års produktion kommer vi att föreslå en uppskrivning av lånemedelsramarna för år 1966 att gälla sammanlagt 95 000 lägenheter såsom minimiprogram och med samma antaganden som i övrigt.

Den av oss föreslagna ökningstakten grundar sig på antagandet att den högindustriella och mekaniserade produktionen kommer att öka. Sålunda kommer tekniska framsteg liksom rationaliseringar i övrigt att kunna öka produktiviteten i själva byggandet. Vidare utgår vi ifrån att planerings- och projekteringsarbetet skall kunna ligga så väl framme, att igångsättningstillstånd icke skall behöva hindra en kontinuerlig bostadsproduktion. Därmed skulle vi också komma ifrån det produktionsbortfall som en på flera håll verkande arbetslöshet framskapar. Full sysselsättning för alla byggnadsarbetare, förtärsrätt för bostadsproduktion, ekonomiskt och rationellt byggande, förenkling av rit-, konsult- och konstruktionsarbetet, forcering av regions- och stadsplanarbetet, d. v. s. en koncentration av ansträngningarna och inriktning på bostadsbyggande gör det möjligt att öka minimiprogrammet för bostadsbyggandet i enlighet med vad vi här anfört.

Detta desto mera som kommunerna — med beaktande av bostadsbyggnadsbehovet och sina resurser — hösten 1963 angav som mål för påbörjandet under åren 1964, 1965 och 1966 resp. 111 150, 112 400 och 104 950 lägenheter. Länsbostadsnämnderna har efter sin prövning funnit skäl till viss nedprutning och finner sålunda — utan att pröva tillgången på kapital, arbetskraft och material — en nedskrivning av 1965 års siffra med 3 050 lägenheter påkallad. Bostadsstyrelsen anför: »Det av kommunerna redovisade möjliga byggandet torde i regel utgöra ett maximiprogram, vars realiserande förutsätter att planerings- och projekteringsprocessen försiggår utan störningar och att inga oförutsedda komplikationer inträffar. Även om totalsiffrorna inrymmer ett visst mått av överskattning och med beaktande av denna reservation, framgår det utan tvekan av programmen att ett ökat bostadsbyggande utöver nuvarande nivå är möjligt, såvitt det beror på läget beträffande markdisposition, planering och projektering.»

Vårt förslag till minimiprogram gällande 95 000 lägenheter innebär en ökning med 7 000 lägenheter jämfört med regeringens program. Det bostadstillskott som därvid skulle uppkomma bör enligt vår mening helt fördelas mellan de mest utpräglade birstorterna, d. v. s. Storstockholm, Göteborg, Malmö och kanske några fler orter eller områden. Utan en viss koncentration av byggandet till de mest besvärande birstorterna är det inte möjligt att lösa inflyttningsområdenas bostadsförsörjning. En sådan koncentration av byggandet får dock inte innebära minskning av bostadsbyggandet inom övriga delar av landet. Det skulle medföra ytterligt besvärande problem om ökningen av bostadsbyggandet inom storstadsområdena skulle ske på bekostnad av det övriga landet. Det skulle inte bara medföra att de av riksdagen redan godkända lokaliseringspolitiska åtgärderna icke skulle kunna helt

fullföljas och pressen på storstadsområdena öka avsevärt. Vårt förslag möjliggör en ökning av bostadsbyggandet i storstadsområdena utan att därför minska byggnationen i övriga delar av landet. Samtidigt ger det möjligheter till en viss samordning mellan å ena sidan bostadsbyggandet och å andra sidan lokaliseringpolitiken. En sådan viss samordning ger också möjligheter att tillvarata de reella resurserna på mest effektiva sätt.

Under år 1963 uppgick investeringarna i byggnader och anläggningar till 16,3 miljarder kronor. Det innebär att byggnadsindustrien är en av de största näringsgrenarna som har stor samhällsekonomisk och arbetsmarknadspolitisk nyckelställning. Av de totala byggnads- och anläggningsinvesteringarna svarade bostadssektorn för 36 procent. Mot denna bakgrund finner vi det märkligt att det inom byggnads- och anläggningsverksamheten finns inte mindre än 27 000 företag och att de kooperativa företagen inom branschen svarar för endast 6,9 procent av omsättningen och 6,5 procent av sysselsättningen. De statliga och kommunala företagen svarar för 3,5 procent av omsättningen och 4,0 procent av sysselsättningen. Den privata småföretagsamhet som sålunda florerar inom byggbranschen utgör ett starkt hinder för industriellt och mekaniserat byggeri.

En vidgad bostadsproduktion förutsätter enligt vår mening att snabba åtgärder vidtages för att främja högindustriellt och mekaniserat byggeri. Med kännedom om att 95 procent av allt bostadsbygge sker med statslån vore det naturligt att staten också själv eller tillsammans med fackliga, kooperativa och andra samhällsägda företag svarade för en större andel av bostads- och det offentliga byggandet. Detta ligger helt i linje med den mening som Svenska byggnadsarbetareförbundets senaste kongress gav uttryck för: ett stort statligt byggnadsföretag där staten, de kooperativa organisationerna och andra intressenter vore meddelägare och vilket företag drevs utan enskilt vinstsyfte. Vi ansluter oss oreserverat till den tankegång som byggnadsarbetarna på sin kongress givit uttryck för och uttalar förhoppningen att regeringen ställer sig positiv till ett sådant statligt-kooperativt byggföretag och vidtager de konkreta åtgärder som ett förverkligande av förslaget förutsätter.

Även om ett statligt-kooperativt byggnadsföretag i första hand bör koncentrera sin verksamhet till storstadsområden med prioritering för bostadsbygge synes det undertecknade nödvändigt att företaget också ges uppdrag att bygga offentliga byggnader. I en i juni månad 1964 publicerad utredning SOU 1964: 26 framgår med all önskvärd tydlighet hurusom skolor, sjukhus och ålderdomshem, byggnader med samma funktioner, skiljer sig avsevärt när det gäller byggnadskostnaderna. Utredningen framhåller: »Även om således den allmänna fördyringen inom en viss byggnadssektor följer av ökade standardkrav, kan detta ej vara en förklaring till att det samtidigt byggs både dyrbara och billigare anläggningar för samma ändamål. En stark inriktning på manifestation — såväl från byggherrens som projektörens sida

— strävan till modernitet och teknisk fulländning för dess egen skull, följsamhet inför moderiktningar i fråga om byggnadsutformningen, stark påverkan av reklam från materialproducenter o. s. v. syntes ofta i långt högre grad ha varit vägledande än tekniskt-ekonomiska överväganden och strävan till rationalitet.» Ett statligt-kooperativt byggnadsföretag skulle mot den bakgrund som här ovan relaterats ganska snabbt komma till rätta med de avarter och det slöseri med allmänna medel, som uppenbarligen förekommer inom det offentliga byggandets ram.

Ett led i strävan att ytterligare förbilliga bostadsbyggandet liksom det offentliga byggandet är att staten svarar för en viss del av byggmaterialproduktionen liksom för viss del av trähusfabrikationen. Med den omfattning som byggnads- och anläggningsverksamheten har i vårt land synes det undertecknade som helt naturligt att staten startar och driver egna produktionsföretag för byggmaterial, eventuellt tillsammans med fackliga och kooperativa företag som redan har anknytning till byggnadsbranschen. Det vore också naturligt att, därest det stora statligt, fackligt och kooperativt ägda byggnadsföretaget, som Svenska byggnadsarbetareförbundet önskar få till stånd, och vars bostadsproduktion förslagsvis bör röra sig om 10 000—15 000 lägenheter per år men där också offentlig byggproduktion bör inrymmas, företag av den storleksordningen också har tillgång till egen byggmaterialproduktion liksom till trähusfabrikation.

Ett ytterligare led i strävan att få till stånd en rationell och billigare bostadsproduktion är att mark för bostadsproduktionen verkligen säkras i kommunernas ägo. Den nuvarande, mycket omfattande markspekulationen måste äntligen hejdas. Den markpolitiska utredningen SOU 1964: 42 ger ett rikhaltigt material på kommunernas svårigheter beträffande möjligheterna att säkra mark för sin långsiktiga bostadsproduktion. Vi kommer att i annat sammanhang upptaga dessa problem till behandling. Det är emellertid uppenbart att kommunerna måste ges såväl ekonomiska som mera effektiva lagliga möjligheter att förvärva mark.

Som en sammanfattning vill vi i korthet anföra, att ett uppföljande av de förslag och tankegångar som framförts i denna motion enligt vår mening avser att få till stånd en mera omfattande bostadsproduktion till betydligt lägre produktionskostnader. Boendekostnadernas oavbrutna stegring måste hejdas. Detta kan endast ske genom att statsmakterna svarar för en kontinuerlig produktion och ställer kapital till en låg och fast ränta till förfogande för en sådan ökad bostadsproduktion. Ytterligare villkor är: en sanering av byggnadsindustrien genom att det skapas större företagsenheter, som ges möjligheter att bedriva ett högindustriellt byggande; statliga eller statligt-kooperativa produktionsföretag som säkrar industriens behov av byggmaterial till låga priser och slutligen framskapandet av marklånefonder som kan möjliggöra för kommunerna att skaffa sig en hög markberedskap.

Med hänvisning till det anförda hemställes,

att riksdagen måtte besluta

1. att avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande ramen för långivning till bostadsbyggande; samt

2. att a) medgiva att lån, som skall utgå från lånefonden för bostadsbyggande, må under år 1965 beviljas för högst 89 000 bostadslägenheter intill ett belopp av 1 571 500 000 kronor samt under 1966 för högst 89 000 bostadslägenheter intill ett belopp av högst 1 532 500 000 kronor,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att, under förutsättningar som i denna motion angivits, besluta om utökning av den under b) upptagna ramen för långivning under år 1965,

c) till lånefonden för bostadsbyggande för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 000 kronor,

d) till Kungl. Maj:t i övrigt ge till känna vad i denna motion anförts.

Stockholm i januari 1965

Henning Nilsson

Helmer Holmberg

Gustav Lorentzon